

Asiyadan Avropaya, oradan da Amerikaya...

Azərbaycanın diplomatik coğrafiyasında son “uçuş trayektoriyası”

Son bir həftənin diplomatik xronikası Azərbaycanın xarici siyasət kursunun miqyasını, ritmini və prioritetlərini göstərən strateji xəritədir. Bakıdan Münxenə, Belqraddan Vaşinqtona uzanan diplomatik coğrafiya bir daha nümayiş etdirir ki, Azərbaycan bölgədən qitəyə, qitədən isə global siyasi müzakirələrin mərkəzinə doğru hərəkət edən sistemli oyunçudur. Prosesin əsas xətti isə çoxvektorlu, balanslaşdırılmış və eyni zamanda, suveren maraqlara əsaslanan diplomatiyadır.

Bakı–Vaşinqton xəttində son dinamika geosiyasi reallıqların yenidən tənzimlənməsidir. ABŞ siyasi elitasının yüksək səviyyəli nümayəndəsi Vensin Bakı səfəri Vaşinqtonun Cənubi Qafqaza baxışında baş verən strateji korreктənin göstəricisi kimi dəyərləndirilməlidir. Ukrayna müharibəsi fonunda dəyişən Avropa təhlükəsizlik sistemi, enerji marşrutlarının siyasiləşməsi və Çin–Avropa xəttində alternativ nəqliyyat platformalarının aktualaşması ABŞ-ı regiona yenidən baxmağa məcbur edib.

Vaşinqton üçün Azərbaycan artıq global enerji təhlükəsizliyinin şəxələndirilməsində sistemli rol oynayan aktordur və bu rol xüsusilə Avropanın Rusiya qazından asılılığını azaltmaq cəhdləri fonunda daha strateji məzmun qazanıb. Cənub Qaz Dəhlizi artıq kommersiya layihəsi çərçivəsini aşaraq siyasi təhlükəsizlik mexanizminə çevrilib. ABŞ üçün bütün bunlar həm Avropa müttəfiqlərinin sabitliyi, həm də trans-Atlantik həmrəyliyin qorunması baxımından əhəmiyyətlidir. Bununla yanaşı, Orta Dəhliz faktorunun önə çıxması Vaşinqtonun diqqətini Cənubi Qafqaza yönəldən əsas amillərdəndir. Çin–Avropa ticarət xəritəsində alternativ marşrutların formalaşması global güclər arasında nəqliyyat və logistika üzərində rəqabəti dərinləşdirir. Ağ Ev üçün Bakı ilə əməkdaşlıq Avrasiyada iqtisadi və strateji balansın qorunması deməkdir.

Postmünaqişə mərhələsində formalaşan yeni reallıq isə münasibətlərə əlavə ölçü gətirir. Azərbaycan Cənubi Qafqazda təhlükəsizlik arxitekturasını artıq faktiki olaraq dəyişib. Bir tərəfdən regionda yeni status-kvonun davamlılığı, digər tərəfdən isə sülh prosesinin hansı siyasi çərçivədə inkişaf edəcəyi məsələsi Vaşinqton üçün əhəmiyyətlidir. Lakin diqqətçəkən məqam ondan ibarətdir ki, bu dialoq əvvəlki illər

dəki kimi vasitəçilik üstünlüyü üzərində qurulmur. Azərbaycan artıq regional gündəliyi müəyyənləşdirən tərəf kimi çıxış edir.

Əslində, burada daha dərin transformasiya müşahidə olunur. Əvvəllər region ölkələri global güclər arasında seçim dilemması ilə üzleşirdisə, indi Bakı balans siyasəti yürüdür. ABŞ Azərbaycanı enerji, nəqliyyat və təhlükəsizlik baxımından əvəzolunmaz aktor kimi qəbul etdikcə, münasibətlərdə ton dəyişir. Tərəflər arasında dialoq himayədarlıq modelindən strateji qarşılıqlılıq modelinə keçir. Bakı–Vaşinqton xəttinin geosiyasi oxunuşu göstərir ki, Azərbaycanın artan diplomatik çəkisi artıq regional çərçivəni aşır. ABŞ-ın regiona dönüşü nə qədər global rəqabətin məhsuludursa, Azərbaycanın güclənən mövqeyi də bir o qədər suveren siyasətin nəticəsidir.

Münxen Təhlükəsizlik Konfransına gəldikdə isə, burada gələcək siyasi xətlərin konturları cızılır. Münxen tribunası Qərbin siyasi, hərbi və analitik elitasının cəmləşdiyi məkandır. Burada səslənən tezislər sonradan Avropa İttifaqının qərarlarına, NATO-nun strategiyasına və trans-Atlantik münasibətlərin prioritetlərinə təsir göstərir. Azərbaycanın bu platformada iştirakı onu göstərir ki, Bakı daha geniş təhlükəsizlik gündəliyinə töhfə verən aktor kimi qəbul edilir.

Azərbaycanın Münxendə verdiyi əsas

mesaj geosiyasi baxımdan prinsiplidir: Cənubi Qafqazın təhlükəsizlik modeli kənardan ixrac edilə bilməz. Region uzun illər xarici güclərin rəqabət meydanına çevrilmişdi və bu rəqabət sabitlik gətirmədi. Postmüharibə mərhələsində formalaşan yeni reallıq isə göstərir ki, davamlı təhlükəsizlik yalnız regional aktorların məsuliyyəti və siyasi iradəsi ilə mümkündür.

Konfransın digər mühüm tərəfi isə birbaşa strateji dialoq imkanlarıdır. Münxen qapalı və açıq formatlarda keçirilən görüşlərlə qeyri-rəsmi diplomatiyanın ən effektiv məkanlarından biridir. Azərbaycan üçün bunlar, əlbəttə ki, Qərb siyasi elitası ilə vasitəçilərsiz təmas qurmaq, mövqeyi izah etmək və formalaşan narrativlərə təsir etmək imkanı yaradır. Digər mühüm məqam Azərbaycanın sülh təşəbbüslərinin beynəlxalq legitimliyinin genişlənməsidir. Münxendə səsləndirilən mövqələr global auditoriyaya ünvanlanır və beynəlxalq rəyin formalaşmasına təsir göstərir.

Belqrad xətti isə Azərbaycanın Avropa siyasətində daha yeni bir mərhələnin göstəricisidir. Serbiyaya Prezident İlham Əliyevin rəsmi səfəri geniş geosiyasi konfiqurasiyada dəyərləndirilməlidir. Serbiya Avropa məkanında özünəməxsus mövqeyə malikdir. O, həm Avropa İttifaqı ilə inteqrasiya prosesindədir, həm də milli maraqlarını qorumaq xəttini açıq şəkildə nümayiş etdirir. Azərbaycan üçün Belqradla yaxın-

laşma Avropada alternativ siyasi dialoq platformasının formalaşdırılması deməkdir. Belqrad–Bakı xətti Avropa daxilində balans yaradan mexanizm kimi çıxış edir. Xüsusilə son illər Avropa institutlarında Azərbaycanla bağlı müzakirələrin bəzən

siyasi təzyiq elementləri ilə müşayiət olunması fonunda, Serbiya kimi tərəfdaşlarla sıx koordinasiya diplomatik manevr imkanlarını genişləndirir.

Enerji əməkdaşlığı bu münasibətlərin əsas sütunlarından biridir. Azərbaycan qazının Balkanlara çıxışı regionun enerji xəritəsinin yenidən qurulması prosesidir. Serbiya üçün enerji təhlükəsizliyi milli təhlükəsizlik məsələsidir və bu kontekstdə

Azərbaycan etibarlı tərəfdaş kimi qəbul olunur. Bakı isə Balkan istiqamətini genişləndirməklə Avropa bazarında mövqeyini daha da şəxələndirir. Lakin münasibətlərin daha dərin təbəqəsi siyasi qarşılıqlı dəstək müstəvisindədir. Həm Azərbaycan, həm də Serbiya beynəlxalq hüququn fundamental prinsiplərinə – suverenlik və ərazi bütövlüyünə – xüsusi həssaslıqla yanaşır. Belə ortaq yanaşma ikitərəfli münasibətləri normativ əsas üzərində möhkəmləndirir.

Azərbaycanın Avropa siyasətində müşahidə olunan transformasiya məhz burada özünü göstərir. Bakı artıq münasibətləri Brüssel institutları ilə məhdudlaşdırmır, paralel diplomatik kanallar qurur, regional paytaxtlarla birbaşa əlaqələri gücləndirir və çoxkanallı təsir mexanizmi formalaşdırır.

Müasir beynəlxalq sistem getdikcə daha sərt bloklaşma meyilləri göstərir: Qərb–Rusiya qarşıdurması, ABŞ–Çin rəqabəti, Avropanın təhlükəsizlik dilemması. Belə şəraitdə kiçik və orta güclər üçün seçim dilemması yaranır. Azərbaycan isə seçimetmə modelindən yayınaraq balansqurma modelini seçib. Bakı həm Vaşinqton, həm Brüssel, həm də regional aktorlarla paralel işləyir və bu paralellik onun manevr imkanlarını genişləndirir. Nəticədə, Azərbaycan müxtəlif mərkəzlər arasında əlaqələndirici halqaya çevrilir.

Postmüharibə mərhələsində Azərbaycanın əsas strategiyası əldə olunmuş reallıqları diplomatik müstəviyə daşımaq və onları beynəlxalq sistem daxilində legitimləşdirməkdir. Diplomatik coğrafiyanın genişlənməsi məhz bu legitimləşmənin mexanizmidir. Bakı nə qədər çox platformada iştirak edirsə, bir o qədər özünü global qərarvermə proseslərinin ayrılmaz hissəsi kimi təqdim edir.

Bölgədən qitəyə, qitədən dünyaya uzanan diplomatik xətt strateji dəyişikliyin göstəricisidir. Postmüharibə dövründə Azərbaycan üçün əsas məsələ hərbi reallığın diplomatik və siyasi müstəvidə möhkəmləndirilməsi idi. Qələbə faktı öz-lüyündə uzunmüddətli təsir yaratmır; onu beynəlxalq sistem daxilində qəbul olunan və legitimləşdirilən reallığa çevirmək tələb olunur. Bakı məhz bu mərhələyə daxil olub.

Diplomatik coğrafiyanın genişlənməsi, əslində, siyasi məsafənin qısalması deməkdir. Son həftənin diplomatik dinamikası bir daha sübut etdi ki, Azərbaycanın xarici siyasəti reaksiya modelindən çıxıb. Çoxölçülü, çoxvektorlu və sistemli xarakter daşıyan bu siyasət balans üzərində qurulub və geosiyasi rəqabətin kəskinləşdiyi dövrdə manevr imkanlarını qorumağa yönəlib.

Şəbnəm ZEYNALOVA,
XQ-nin siyasi analitiki,
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru